

AKR
K
R

Yıldız

HALKEVİ

Sayı : 39

Eylul 1939

VII : 4

1934

Kemal

Resim 1 : Hudavend türbesinin
Genel görünüşü

« Akpınar » Bu nüshasını İlk öğretim müfettişi Zeki Oral tarafından hazırlanmış olan « Hudavend Hatun » türbesi tetkiklerine tahsis etmiştir .

Akpınarı ; çıktığı gündenberi Tarih ve Edebiyat üzerine yaptığı kıymetli tetkiklerle zenginleştiren Bay Zeki Orala evimiz adına teşekkür ederiz .

AKPINAR

NİĞDE HALKEVİ DERGİSİ

Selçuk Sanatına ait bir Şaheser HUDAVEND TÜRBE Sİ

Hudavend türbesi Selçuk mimarisi-
nin eşsiz bir pırlantası olarak
Niğdede saklanmaktadır.

— Kısım : I —

TÜRBİNİN MEVKİİ ve MİMARİ DURUMU

Hudavend türbesi şehrin şimali garbisinde ve orta okul bahçesi içindedir .

Türbe ; İnce tarakla yontularak hazırlanmış sarımtırak kalker taşından yapılmıştır . yalnız kapı pencere köşelikleriyle ; kitabeliklerde ve mihrabında beyaz mermer kullanılmış ; ihram korniş de türbeyi aynı mermerden 25-30 santimetre yüksekliğinde bir kuşakla çevrilmiştir .

Aşağıda yazıldığı gibi mimari tezyinatın kaynaştığı kapı etrafında, kornişlerde ve pencere üstlerindeki heykellerde daha sert tabiatta,

soluk penbe renginde diğer tür kal-
ker taşı kullanılarak binanın sağ-
lamlığı artırılmıştır .

§

Dört köşe bir kaidenin üst tarafı gömecerle süslenerek sekize bölünmüş ve sekiz köşeli bir menşur şeklinde olan türbe bu kaide üstüne kurulmuştur . Zaman geçtikçe topraklar yükselmiş kaide de bu gün hayli toprak altında kalmıştır . Önceleri türbenin boyu daha serpilmiş görünüyordu .

Menşurun yan yüzlerini teşkil eden mustatillerin dört tarafı hendedi arabesklerle süslenmiş ; her mustatil aynı suretle tezyin edilmiş sütunlarla bir birinden ayrılmıştır . Menşurun cebbelerinin üst taraflarına gömeci tezyinatı ile bindirme tarzında

da çıkıntı verilmiş ve bu suretle sekiz köşeli menşurden on altı köşeliye geçilmiştir. Bu on altı köşenin her yüzüne bir birine benzemeyen süsler işlenmiş ve hepsi ayrı ayrı bir kıymet ifade eden gözellikle türbeyi binbir biçimde işlenmiş bir kemer şeklinde kuşatmıştır. Türbenin üstünü örten ihram sekiz vecihli olup 16 dılığlı kornişin üzerine konulmuştur. İhramın yüzleri tepesine doğru gittikçe kanburlaşmış ve gayri muntazam bir şekil almıştır. Şüphesizki ihram selçuk ustasının elinden bu şekilde çıkmamıştı. Son asırlarda yapılan tamirde bu intizamsızlık meydana gelmiştir. (resim 1)

TÜRBENİN KAPISI :

Türbenin en büyük değeri tezyinatındadır . Tezyinat ise bilhassa kapısı etrafında toplanmıştır .

Kapı önündeki küçük methalin yanları ve kapının üstü hendesi ve ççekden arabeskler, gömeçlerle süslenmiştir. Methalin iki yanında işlemeli ve gayet zarif iki sütun yükselir. Bir çok değişiklik gösteren sütun başlıklarına dayanan ve incecik süslerle ayrıca gözellik arzeden sepet kulpu bir kemerle kapuya ilk manzarası verilmiştir.

Sonra yedi yiv üzerine genişleyen cebhe tezyinatında ; ince sap ve dallardan, yaprak ve çiçeklerden örülmüş motiflerin, hendesi arabesklerin mükemmel bir üslûla kaynaştığı görülür . Türbenin bu yüzünü iki taraftan çerçiveleyen büyük sü-

tunlar ve başlıkları türbeye lâzım olan ihtişamı vermiş buluyor. (resim 2)

Muhakkak ki : Selçuk mimari bu-
rada vecde gelmiş, şahlanmış olan
sanat ilhamını ve kudretini derin
bir zevk ve titizlikle aks ettirmiş
fakat o koca sanatkâr her hangi
bir tarafına adını yazmaya tenezzül
etmemiştir .

TÜRBİNİN PENCERELERİ:

Türbenin cenubi şarkıye, cenubi garbiye ve şimale açılan üç penceresi vardır . Yukarıda yazıldığı gibi pençerelerin yan ve üst söveleri mermerdir . Üst sövelerin yüklerini hafifletmek için yapılmış kemerler ve içleri yaprak ve dallarla, hendesi arabesklerle süslenmiştir . (resim 3-4)

Fakat pençerelerin asıl dikkati çeken tarafı bu kemerlerin üstlerindeki kabartma heykellerdir : Cenubî şarki pençeresinin üstünde göğdesi yandan ; şimal pençeresinde cephe- den görünen iki çift insan başlı kuş timsali vardır . Şimal pençeresindeki kuşların başları zamanla kırılmış isede kalınitlerinden bunların da bir insan başı olduğu anlaşılmaktadır . Cenubî şarki pençeresindeki kuşlar çok iyi saklanmışdır . Bu kuşların kanat, gövde, kuyruk tüyleri bile iyi fark edilmekte ve bu tüylerin husu- sî bir itina ile işlendiği görülmek- tedir .

Başları ise, bugün dikkatle bakıldığı vakit seçilebilen gözelce işlemeli tacı ile birer kadın başı oldukları anlaşılır. Hatta taçların işlemeli

dar kenarları bazı Niğdeli ailelerde saklanmış olan etrafı altınlarla süslü taclara pek benzer . İnsan başının sağında yükselen ve ejder başını andıran çıkıntının ne olduğu iyice anlaşılamıyor . Bu pencerenin sağ tarafındaki kuş timsalinin gönsünde birde kurs görülmektedir . (resim 5-6)

Her üç pençeredeki heykeller arasında görülen ve mimaride göpek tezyinati denilen kurslar da vardır. Bu kurslar Oğuzlardan bir boy olan Afşar Türklerinin mezar taşlarına işledikleri (Uğur işaretleri = güneş kursları) olduğu hatıra gelir . Bugün Kayserinin pazar-ören nahiyesinde ve yakınlarındaki Afşar köyleri mezarlıklarında bu kurslara pek çok rast gelinmektedir .

Cenubi garbi pençeresinde yek-
digerine mütenazır ve yukarıya tır-
manır vaziyette bir kurt ile bir as-
lan heykeli vardır . (resim 7)

Pençerelerin genel durumu bundan ibarettir .

Şimdi bu kuşların ve kurt aslan senbollerinin ifade ettikleri manaları araştıralım :

Müverrih Van Berhem « bunlar kadın başlı gayet garip kuşlardır. Başlarında bir sarık veya takye vardırki bir yandan İranilerin bazı motiflerini ; diğer taraftan Britanya müzesine kaçırılmış olan likyadaki meşhur Man soleum türbesindeki ölüm kuşlarını hatırlatır » diyor

Teksiye ise bu kabartmaların «Hüyük kal'asındaki med abidele-
rinden kopya edilmiş olduğunu» zan

etmektedir . Bunlara Anka kuşu
diyenleade vardır .

Albar gabriyel ise bu heykeller hakkında bir fikir beyan etmemekle beraber (Bu başların kadın mı, erkek mi olduğunu fark etmek imkân-sızdır) demektedir . Eserlerini göre bildiğimiz Türk ve islâm tariheileri bu hususta ağız açmamışlardır .

Türbenin mimari, ustası türk ve islâm, türbeyi yaptırmada türk ve islam olan bir kadın hükümdar olduğuna göre bu timsallerin ifade ettikleri manaları bu bakımlardan mutalâa etmek kanaatimce daha muvafık olacaktır .

İslâmi an'ane ve efsanelere göre melekler muhtelif insan ve hayvan şekillerinde kuş, bilhassa güvercin suretinde görünürler . Aceba bu senboller birer melek tasviri midir ?

Millî an'anelere göre eski türk-
lerde Ongunlar, Totemler vardır .
Meselâ Oğuzlarda Gün hanın totemi
şahin, Ay hanın kartal, Yıldız hanın
tavşancıl, Gök hanın sungur, Deniz
hanın çakır, Dağ hanın üç kuş to-
temleridir .

Oğuzlarda her öz kendi onğunu-
nu kutsal tanır, ona ok atamaz, öl-
düremezdi. . [*]

Ongunlar mensup oldukları zümrelerin velâyeti ammelerini temsil eden timsallerdir. Bir zümrenin ongununu başka bir zümre gasp ederse birinci ikincinin hakimiyeti altına girmiş olur .. [**]

[*] Türk medeniyeti tarihi. Zıya Gökalp. Şa. 46
 [**] » » » » » » 139

Hudavend hatun mezar taşında ki yazılara ; türbe kitabesine nazaran huşuğlu bir müslimandır . Bina-analeyh islamî an'anelere göre düşünerek melek tasvirleri yaptırmış olması hatıra gelir . Bunula beraber Hudavend hatun oğuz boylarındandır . Kılınç arslan .4. ün kızıdır . ve millî an'anesine göre bir totemi olması lazım gelir . Nitekim bu asırda yapılmış olan Selçuk eserlerinde bunlara benzer (çifte kartal) armaları vardır . Bu armalardan yalnız Niğdedeki eserlerden songur camiinin şimal kapısında, kal'a divarında ve bu türbenin kübbe kornişinde olmak üzere üç dört yerde gördük .

Konya kalesi kapısından Konya müzesine alınmış olankadın başlı kuşlar ve çifte kartal arması da şayanı dikkat ise de Hudavend türbesindekiler daha süslüdür .

Bunların hepisinde gövde, kanat, kuyruk aynı sistemdedir . Aradaki fark bunların yalnız insan başlı olmasıdır . O halde bu kuşları da bu millî totemler olarak kabul etmek doğru olacaktır .

Garbi cenubî pençeresinde yukarı doğru tırmanır vaziyette bir kurt ile bir aslan kabartması vardır . Resim 7 de görüldüğü gibi kurdun başı arslanın başı ve ayakları kısmen ; kulak göz gibi ince hatlar ise çok silinmiştir . Bu tabluda aslanı kuzuya benzeterek kurtla kuzuyu adalet timsali olarak düşünenler de varsa da heykel yakından tetkik edilince kuzu değil aslan olduğu pek aşikâr olarak görünmektedir . O halde kurt ve arslan kabartma-

ları niçin yapılmıştır . Bunun sebep ve menşe'lerini yine millî an'anelerde bulabiliyoruz . Türk an'anelerinde şu bilgi vardır . Türk boyları içinde kurt aslan totemleri zuhur edince cemiyetde imperyalizm cer-yanı başlamış demektir . Bu kurt, aslan totemlerini il kabul etmiş ise imperyalizmi düşünen ildir . Hükümdar kabul etmiş ise imperyalizmi yapan hükümdardır . (*)

O halde türbedeki bu aslan ve kurt timsali o devirde imperyalizmin vücut bulmuş olduğunu göstermesi mümkün ve kuvvetle hatıra gelen bir fikirdir .

Şurası da kayde değer ki: Türbenin yapıldığı zamanlarda Anadolu İltihanilerin elindedir . Cengiz ve oğullarının zamanı ise türk imperyalizmin en kuvvetli ve parlak olduğu bir asırdır . Binaen aleyh kurt ve aslan senbollerinden çıkarılabilen en doğru mana bu olabilir .

KORNİŞ TEZYİNATI :

Sekiz köşeli olarak yükselen türbe divarlarının 16 ıya bölündüğü yere korniş diyorum . Türbenin tısttan güzellik kıymetini artıran orijinal tarafı ve tezyinatın en çok tenevvü gösterdiği saha burasıdır .

İkisi kapı cephesinde kalmış olan bu 16 mustatil mükemmel işlemeli bir kuşak gibi türbeyi kuşatmıştır .

Her mustatilin ; yüzleri , dılığlarını teşkil eden yan sütuncukları

[*] Türk medeniyeti tarihi. Ziya Gökalp. Sa.140

bir birine hiç benzemeyen istilize edilmiş çiçek, yapraklarla ve fevkalade bir itina ile süslendiği görülmektedir . [resim 8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,]

Bu korniş üzerinede diğer selçuk eserlerinde bulunmayan resimler ve kabartma heykeller vardır . Meselâ resim 18 ve 19 daki kemerlerin kuturları üzerinde ve tam ortasında çıplak birer insan başı ; resim 20 deki kemerin kavsi altında miğferli ve bıyıklı diğer bir insan başı ; ve kapının sol tarafında büyük sütunun başlık süsleri arasında üç tane çocuk başı vardır ki bunların ne gibi bir maksadla yapıldığı hakkında kat'i bir söz söylemek mümkün olmayabilir . Bu mustatillerin birisinin ortasındaki tezyinat yerine selçukilerin meşhur [çifte kartal] arması işlenmiştir . Fakat bu armada görülen (çifte kartal) daha başka bir hususiyet arzeder . Burada kartalların baş, kanat ve ayakları daha çok istilize edilerek nebati arabesklerle benzetilmiş ve kartalların başları ortasınada diğer bir insan başı yerleştirilmiştir . (resim 21) Aynı zamanda buralarda yer yer koşar veya hamle eder vaziyette hayvanlar da görülür . (resim 22,23) Bunlar yekdiğerini takip eden aslan ve kurda pek benzeyenler . Bu resimler ve kabartma heykellerin hepsi birden göz önüne getirilince selçukilerde hiç de taassub olmadığı anlaşılıyor .

TÜRBENİN İÇİ VE MİHRAP :

Türbenin içi sade ve güzeldir . Sekiz köşeli bir oda şeklindedir . Divarın 1,60 metre yüksekliğinde gömeçlerle süslü bir şerit; korniş dolanmakta ve kubbenin başladığını gösteren kornişin altında müselles levhalardan mürekkep bir firiz bulunmaktadır . Sekiz köşeli kaideden tromplar ve müselles şeklinde safi-halardan istifade edilerek 16 köşeliye geçilmiş ve sonra kubbe kasnağı çevrilmiştir . Üstü yarım küre biçimindeki kubbe ile kapatılmıştır . Türbenin içindeki bütün kıymet mihrapta toplanmıştır ; şöyleki mihrap çok dılığlı ve yarım daireler şeklindeki oluklarla süslü bir odacıktır . Yukarıya doğru gömeçlerden kemer-ciklerle nihayet bulur . Etrafı silmeler, arabeskler, selçuk yazısı ile yazılmış ayetler ve narin sütuncuklarla süslenmiş ve inanılmaz bir dikkat ve itina ile işlenmiştir . Türbeyi sağlığında yaptırmış olan Hudavend hatun kutsal bir heyecanla mihrabı hergün seyretmiş olacak ki: Selçuk ustası burada sanki mermerle dil vermiş söyletmiş ve mermeri göze; ipekten bir halı kadar yumuşak gösterbilmiştir . [resim 24] [Hudavend türbesinin mihrabı]

KİTABELER :

Türbenin kapısı üstünde Hudavend hatunun kim olduğunu gösteren şu kitabe vardır . Kitabe mermer üstüne selçukî ülsüs ile yazılmıştır .

1 — الله — ولي الرحمة والمغفرة امر بعمارة هذه

الشيخة المباركة الجارية الراجية رحمة الله وعفوه

2 — خداوند خاتون بنت السلطان الشهيد

رکن الدنيا والدين (بن) کیخسرو تهمده الله بفراشه

3 — فی سنه شهر اثني عشر وسبع مائه والحمد

لوليه والصلوة على نبيه وآله

Bu kitabenin mâlen tercümesi: « Tanrı esirgeyici ve bağışlayıcıdır. Bu kutlu türbenin yapılmasını; şehit sultan keyhüsrev oğlu Rüküd-dünya veddinin - ki tanrı onları af etsin - kızı tanrının merhamet ve affini rica eden Hudavend hatun 712 yılında emretti. Hamd sahibine, salavat peygamberin ve eshabının üzerine olsun. »

Türbe kapusunun yukarısında selçuk hattı ile yazılmış bir satır halinde şu âyet vardır.

بسم الله الرحمن الرحيم الله يدعوا الى دار السلام يهدي
من يشاء الى صراط مستقيم.

Yunus suresinin 25 inci Âyetidir.

Türkcesi « Tanrı insanları darusselâme - Cennete - çağırır ve dilediğini doğru yola sevkeder » demektir.

Mihrabın üzerinde kelime-i tevhit ile « Erselehu bilhuda ve dinülhak » yazıları yazılmıştır. Mihrabın etrafında « Besmele ile Ayetelkursi » yazılıdır. [*]

(*) Bu Âyet ve tercümesi önce yazılmıştı. Akpınar sayı 11 sahife 9

MEZAR TAŞI :

Hudavend hatunun mezartaşı türbenin içindedir. Diğer Selçuk mezarlarının aynı ve beşik şeklinde olan bu taş üzerindeki yazılar da şayanı kayıttır.

Taşın üzerinde girift bir yazı ile:

رب ابن لي عندك بيتاً في الجنة

Âyeti yazılıdır. Bu; Tahrim suresinin 12 inci Âyetidir. Türkçesi «yarabbi ! cennette yanında benim için bir ev yap.» demektir. gene mezar taşına şu Âyet de yazılmıştır.

اني لاضيع عمل عامل منكم من ذكر او اناثي

Buda Alimran suresinin 195 inci ayetidir. Türkçesi « gerek erkek, gerek kadın sizlerden hiç bir kimse-nin işini ziyaa uğratmam - ücretsiz bırakmam - » demektir.

Mezar taşının üstünde ve yanlarında yukarıda yazılan ayetlerden sonra aynı yazı ile şu bâzın düa yazılmıştır :

اللهم اغفر لي حين نسي اسمي وبلى جسمي والنطمس
ذكرى واندرس قبري ولم يزرنى زائر ولم يذكرني
ذاكر الهى ان كنت ملكة في الدنيا فلان مبتلة
بحاجة اليك.

Bunun türkceside: « Ey Tanrım ismimin unutuldu, cismimin çürüdüğü, adımın anılmadığı, kabrimin çöktüğü; hiç bir ziyaretinin uğramadığı, hiç bir kimsenin beni zikretmediği zaman beni yarlığa -güf-ranına mazhar eyle -

İlâhi ben dünyada bir kadın hükümdar idim. Şimdi çürümüş ve sana muhtaç bulunuyorum. » demektir.

§

Mezar taşının baş tarafına şu satırlar yazılmıştır :

1 — هذا

2 — مرقد الملكة

3 — خواند خاتون

Bu yazılarda şu suretle türkçeye çevrilebilir:

« Bu; hükümdar Hudavend hatunun kabridir. » me hazlerimiz olan bütün kitaplarda ve yukarıda geçen kapı kitabesinde « خداوند خاتون » yazılmış olan bu ismin mezar taşında (خواند) şeklinde yazılması bir hayli yanlış okunmalara ve söylenmelere yol açmıştır. Bu kelime ile türbeyi anlatmaya çalışanlar (Hand hatun) (Hovand hatun) diyorlar. Evkaf kayıtlarında arabca kitaplarda olduğu gibi ise (Huvand) olarak te'nis edat ile yazılıdır. Bu kelimeyi Bezmü rezmdeki harekeli şekline dayanarak Huvand hatun) olarak kabul ettik. (1)

Kanaatimize göre türbe sahibinin adı yahut en çok kullanılan sıfatı (Hudavend hatun) dur.

Bunun mezar taşına (خواند) olarak yazılması hakkında iki şık düşünüyorum. Bu şıklardan birisi:

(1) وسلطان غياث الدين كه جد سلطان

است پسر (خواند خاتون) است

1-Bu kitapda (O) sesini veren kalın zannmeler (و) yazılmıştır. (n,ö,ü) sesleri hareke ile ifade edilmiştir. Bezmü rezm Sahife : 45

Selçuk yazılarında ve bilhassa böyle kısa, dar sahaya yazıyı sığdırmak zorunda kalındığı vakit zaman zaman okunuşda iki harfin vazifesi yazıda bir harfle ifade edilmiş olmasıdır. Bu halde (د) ve (و) harfleri birleştirilmiş demek olur.

İkinci şıka gelince : Moğul lehcesinde (Huvand) prenses manasına olduğuna göre burada hüdavendin adı değil sıfatı yazılmış demek olur. Tarihite böyle adı yerine sıfat ile anılan kadınlar vardır. Ebusaid Bahadır hanın karısı Bağdat hatun hükümdarlık idaresini eline aldığı vakit (Hunkâr hatun) sıfatını almıştır[2]

Keyhüsrev.2. nin annesi (Mahperi) hatuna da (Huvand) denilmiştir. [3]

Hatun da türkçe (katun); moğulca (katin) kelimelerinin [4] ve Anadolu'da (Hatun, Kadun kadın) şekillerinde söylenen sıfatların aynıdır. Binaan aleyh (Hünkâr hatun) yahut (Huvand hatun) sıfatlarını osmanlılardaki (Sultan hanım) karşılığı olarak almak ve anlatmak mümkündür.

§

Mezar taşının ayak tarafında ise

1 — ليلة

2 — الاثنين ثالث رجب

3 — فی سنه اثني وثلاثين وسبع مائه

yazıları vardır. Türkçesi : « 732 yılı Recep ayının üçüncü pazartesi gicesi » demektir. Türbenin yapıldığı

(2) Amasya tarihi cilt 2 sahife 491

(3) Kitabeler sahife 77

(4) Divanı lügatü türk cilt 1 sahife 343

KISIM : 2

Yukarıda yazılan türbe kitabesinde Hudavendin, keyhüsrev .2. nin torunu, Kılıçaralan .4. in kızı olubunu gördük . Şimdi bu iki hükümdarın zamanını; Niğde tarihi ile ilgili olarak hulâsa ettikten sonra tekrar maksada geleceğiz .

§

Keyhüsrev .2. Niğdeve Alâeddin camiini yaptıran büyük Alâeddin keykubadın oğludur . ve 634 H. 1236 M. tarihinde hükümdar olmuştur . İlk işi babası zamanında devlet işlerine çok karışmış olan övey anası ve mısır sultanı Melik Adilin kız kardaşı (Melikei Adile) yi Mısır'a göndermek oldu . Ümeradan Sadettin köpek adında kurnaz fakat hain bir adamı kendine nedim yapmıştı . Bunun teşvikile bir çok kıymetli devlet adamlarını ortadan kaldırdı . Büyük keykubat zamanında anadoluya yerleştirilmiş olan Harzemlileride idare edemedi . Niğde'de harzemlilerden bir çok aile oturmuşdu . Niğde şehri de Harzemşah ümerasından yılannoguya dirlik olarak verilmişti . [*]

Sadettin köpeğin fena idaresi yüzünden Harzemliler bir çok gürültü çıkardıktan sonra gittiler .

Keyhüsrev .2. zevk ve sefaya dalmıştı . 637.H. 1230.M. tarihlerinde Baba İshak adında bir Türkmen şeyhi isyan

(*) İbni Bibi Hutsma tab'ı sahife 192

tarih ile ölüm tarihi karşılaştırılınca Hudavend hatunun ölmeden 20 yıl evvel türbesini yaptırmış olduğu anlaşılır .

etti . İçel, Niğde, Maraş, Kayseri, Sivas taraflarını ele geçirdi . Hatta keyhüsrev .2. yi de Konyadan kaçırdı .

Baba İshak aynı sene içinde Mübarezettin Armağanşah tarafından tutulup idam edilinceye kadar Anadoluya büyük bir belâ oldu . Bu sırada Sadettin köpeğin mel'aneti anlaşılacak idam olundu .

Selçuk devletinin başına yeni ve büyük bir felâket geliyordu . 640 H. 1242 M. de Cengiz oğulları keyhüsrev'in idaresizliğinden istifade ederek Baycu Noyin (**) kumandasında bir ordu ile Anadoluya yörüdüler . Erzurumu aldılar . Yağma ettiler . Büyük keykubat Cengiz oğullarını sulhan idare ediyordu . Keyhüsrev .2. Erzurumu geri almak ve Cengiz oğulları ile harp etmek için hazırlandı . 1243 senesinde sivasın köse dağında (***) yapılan harpte mağlup oldu . Düşmanlar Sivası, Erzincanı, Kayseriyi de zabtederek yağmaladılar . Bunun üzerine Keyhüsrev .2. çok ağır şartları ihtiva eden bir sulh yapmağa mecbur oldu . Bundan sonra Selçuk hükümdarları İlhanilerin, hatta İlhani hükümdarları tarafından Anadoluya gönderilen umumî valilerin elinde oyuncak oldu . Anadolu halkı da müstevlilerden tarihte misli görülmemiş zulümlar gördüler . Bu mağlubiyetten bir sene

(**) (Noyan, Noyen, Noyin) şeklinde okunup . Yazılan bu kelime İlhanilerde vezaret gibi bir rütbe olup Şehzade, prens manasına gelir . Bunlar kağan tarafından cenk ve çapul yapmaya mezun ve yaptığı işde serbesttir .

(***) Köse dağı Su şehrinin cennbunda ve 2801 metre rakımındadır .

sonra Keyhüsrev .2. öldü . Oğlu Alâeddin keykubat .2. yi veliaht yapmıştı . Selçuk beyleri İzzettin keykâvüs .2. yi tahta çıkardılar . Hükümet işleri bozulmuş hükümdarın elinde birşey kalmamıştı . Devlet işlerine İlhaniler lüzumundan fazla karışıyorlardı . Bu arada Selçuk beylerinin de araları açılmıştı . İçlelerinden sahib Şemseddin Mehmet diğer beylerin vücutlarını ortadan kaldırdı . Ve Keykâvüsün anası ile de evlendi .

Cengiz oğullarından Küyük han Kaanlık tahtına geçerken yapılan kurtaya İzzettin keykâvüsde davet olunmuşdu . İzzettin korktu . Kardaşı Rükneddin KılıçAslanı gönderdi . Küyük han KılıçAslan .4.ü iyi karşıladı . Ve Selçuk hükümdarlığını verdi . Bu fermanla KılıçAslan .4. Konyada hükümdar oldu . sene 646. h. 1248. m.

Keykâvüs Konyada yokdu . Antakya da bulunuyordu . Döndüğü vakit çok müteessir oldu . Ümeranın araya girmesile üç kardeş müşterek hükümete başladılar . KılıçAslan hükümdarlığı yalnız başına elde etmek isteyordu . Bu taksimi bozdu . Kardeşi Keykâvüs ile harbe girdi . Keykâvüsün maiyyetindeki Niğdeli askeri ve Niğdede emir bulunmuş olan Samsamettin çok çalıştı . ve Keykâvüs galip geldi . (-)

KılıçAslan .4. esir olarak Keykâvüsün huzruna getirildi . Keykâvüs ona esir muamelesi yapmadı . Tekrar kılıçAslanı ve küçük kardaşları Keykubat .2. yi saltanata ortak

(*) İbni Bibi Hutsma tab'ı sahife 279

etti . Ve idareyi beylerden Celâlettin Karataya verdiler . Her üçü namına para basıldı . Hutbe okundu . Bu devre aid olup Niğdede bulunmuş bir gümüş paranın bir yüzünde :

السلطان الاعظم

عزالدنيا والدين كيكافوس

ركن الدنيا والدين قلنج ارسلان

علاء الدنيا والدين كيقباد

بنی کیخسرو براهین امیرالمؤمنین

diğer yüzünde :

لا اله الا الله

محمد رسول الله الا

المعتصم بالله امیرالمؤمنین

سنة ثلث وخمسين وستمائة

بقونية

yazıları vardır .

Cengiz oğullarından Mengü kaan olmuş ve Keykâvüsü huzuruna davet etmişti . Bu sefer Keykâvüs bir çok hediyeler alarak yola çıktı . Fakat daha sivasta iken KılıçAslanının tahta çıkarılacağını duydu . Konyaya döndü . Keykubat .2. yi Mengü kaana gönderdi . Fakat keykubat Erzincanda öldü . Keykâvüs kılıçAslanı hapis etmek isteyordu . KılıçAslan Kaysriye kaçarak orada istiklalini ilân etti . sene 1253 . Bu tarihte Niğde KılıçAslanı geçmişdi . Keykâvüs kuvvetli bir ordu ile kayseriye üzerine yörüdü . Rüknettinde Niğde ve kayseriden topladığı askerle Konya ya gidiyordu . Aksaray civarında iki kardeş harbe tutuştu . KılıçAslan tekrar mağlup ve esir oldu . Bu harpte KılıçAslan tarafından Niğde askeri kumandanı olan Selçuk

şahı oğlu ile birlikte ve Niğde eşrafından bir çoklarını keykâvüs .2. katlettirdi . (*) sene 1254

Bu sene içinde Kaananın Anadolu'ya gönderdiği umumî valilerden Baycu büyük bir ordu ile Erzurum'dan kalktı . Kayseri, Niğde üzerinden Aksaraya gidiyordu . İzzettin Keykâvüs Baycunun istediği yerleri veya paraları vererek sulh yapmak istedi isede veziri kadı İzzettin hükümdarı harbe teşvik etti . İki ordu Konya Aksaray yolu üzerindeki (Sultan hanı) yanında karşılaştilar . Harbe taraftar olmayan Selçuk beyleri işi gevşek tuttular . Baycu galebe çaldı . İzzettin keykâvüs İstanbula kaçtı .

Baycu kışı Aksaray ovasında geçiriyordu . Selçuk ümerasından Nizamettin Hürşit ile Muinüddin pervane Süleyman (**) Baycu ile barış esaslarını hazırladılar . Ve kılıç Aslan .4. ü Baycunun yanına getirdiler .

(*) İbni Bibi Hutsma tab'ı sahife 291

[**] Pervanelik selçukilerin en büyük rütbe-rinden birisidir . Bunların elinde kelebek şeklinde bir mühür bulunduğu ve bundan kinaye olarak pervane denildiği osmanlılarda (Defter hakani nazırlığı), (silahdar ağalık) a benzer bir vezaret olduğu anlaşılıyor . Yazıda adı geçen pervane ise selçuk tarihiude adına çok raslanan ümeradan Sahip mühezzibüddin Ali bin muhammedüddeylimi oğlu muimüddin Süleymandır .

Bu pervanenin siyaseti, dirayeti, kiyaseti hakkında bir çok tarihler adeta methiyeler yazmışlardır .

Ruzetül ibrar ise :

«İhzarına ferman istar edüp Elbistan-da olhayini na bekârın kelle-devletini galtidei-haki-müzellet eyledi . fi sene . hamsin ve seb-in ve sitemie » diyor . sahife 271

Kılıç Aslanı hükümdar ilân ettiler . Bu kılıç Aslanın ikinci hükümdarlığıdır .

Hülâgu Bağdadı feth etmişti . Baycuyu yanına çağırdı . Bunu duyan İzzettin keykâvüs .2. Kılıç Aslanın da Tokatta bulunmasından istifade ederek Konyaya geldi . Hükümdarlığını ilân etti . Hülâgu suri-yeye doğru geliyordu . Her iki kardeş te bir çok armağanlar alarak Hülâguyü karşıladılar . Hülâgu bunların aralarını buldı . Anadolu'yu tekrar iki kırdaş arasında taksim ettiler . Bu taksimde Niğde, Konya, Kayseri İzzettin keykâvesü düşmüştü . Sene .657 .h .1259 .m .

§

İzzettin keykâvüs Antalya taraflarında kendi zevk ve safasile meşguldi . İlhanilere verilecek vergileri toplamamıştı . Bunnun üzerine Alınacak Noyinin büyük bir ordu ile Anadolu'ya geldiği haberi duyuldu . Pervane Süleyman ile kılıç Aslan .4. Noyini Erzineanda karşıladılar . Noyanın ordusu Aksaraya kadar geldi . İzzettin keykâvüs yine İstanbula kaçtı . Rüknettın kılıç Aslan .4. tekrar ve yalnız başına hükümdar ilân edildi .

Hudavendin babası artık Anadolu işlerini yoluna koymak isteyordu . Memlekete valiler tayin etmeğe başladı . İlhanilerin Anadolu'da vekili bulunan Tacettin Mütaz'a Kastamonu verildi . Mütaz Aksaray ve Develiyi de aldı . Beylerbeğiliğe şecaatle meşhur olan Hatır oğlu şerefettin Mesut getirildi . Ve kendisine büyük timarlardan olan Niğde verildi . Bu düzen de çok sürmedi . Aksarayın

Selime kalesine sığınarak aşkıyalığa başlayan İmrahur Esadüddin Aksaray ve civarını kasıp kavuruyor ; Anadolu'nun muhtelif yerlerinde böyle fitneler koparan asiler türeyordu .

Pervane Süleyman Samsun ve Niksar taraflarından asker toplayarak Sirobu ikinci defa olarak feth etmeğe gidiyordu . Topladığı askerle vezir körü üzerinden Boyabadın şimdiki Duragan nahiyesine geldi . Burayı umumî karargâh yaptı . ve burada bir kervansaray yaptırdı .[*] ve oradan hareketle Sinobu zabıetti . Rüknettın kılıç aslan pervane-nin ve Hatır oğlunun taga Hülâfne kızı yordu . Bunlara ve Sahib Ataya çok sert muamele yapıyordu .

Hatta Niğdeyi Hatır oğlu mesutten ve Sinobu pervaneden alacağını musahibleriyle müşavere ederken söylemişti . Bu sözler evvelâ Hatır oğluna ulaştırıldı . Hatır oğlu da durumu Pervane'ye bildirdi . Bu suretle en yakın adamlarını küstürmüş olan Rüknettın kılıç Aslan .4. aleyhine Vali umumî Tacettin Mütaz huzurunda bir toplantı yapıldı . Ve keyfiyet Pervane Süleymana da yazıldı . Pervane sinob işini bitirdikten sonra döndü . İlk önce Tömen beyi Nabşinin yaylağı olan Kırşehir tarafına oradan Aksaraya gitti .

Nabşi de Aksaraya geliyordu . Eyüphisara geldiği vakıt Rüknettın kılıç aslan da Nabşiye karşı gitti . Kılıç Aslan Nabşi ile görüşmeden pervane ile karşılaştı . Ve aralarında bir çok elemli sözler geçti .

Kılıç Aslan müteessir olarak

[*] Boyabat tarhi tetkikleri . Zeki Oral sahife 84

pervaneye :

— Serhoş musun nesin ? dedi .
Pervanede :

— Evet senin yakışksız işlerin beni serhoş etmiştir . Seni hapisten ben çıkardım . Seni sultanlığa ben getirdim . Benim bu hizmetlerimin hukukunu tanımadın .

gibi acı, sert sözlerle karşılık veriyordu . Kılıç Aslan Eyüphisarda Nabşi ile de görüştükten sonra kılıç Aslan Aksaraydaki kendi yaptırdığı (Aksarayan) a geldi . Pervane sahip Ata ve Nabşi de Aksarayan tışından geçerek Kulkul suyu ovasına kon-dular . Rüknettın pervanenin ziyafeti bahanesile yanlarına çağrıldı . Kılıç Aslan gitmedi . Ümera «Rüknettın kılıç Aslan Nabşinin yanına gidecek-tir pervanede oraya gelsin» dediler .

Kılıç Aslan Nabşinin konağına gitti . Orada içilen şaraplar arasında Rüknettına zehirli şarap verdiler . Kılıç Aslan zehirlendiğinin farkına vardı . kaçmak istedi isede bırakmadılar . Bogdular . Sabahleyin Sultanın serhoşluktan hastalandığını yay-dılar . Ölüsünü bir mahfeye koyarak Konyaya gönderdiler . Halk Rüknettının nasıl öldürüldüğünü sezdiği halde kimse ses çıkaramadı . Herkes içinden ağladı . (*) Kılıç Aslanın yerine bazı tarihlerde 6, bazılarında 3, Hammer tarihinde 4 yaşlarında olduğu yazılı oğlu Keyhüsrev .3. ü

(*) Aksaylı bir müverrih olan Kerimüttin-nin müsameretül ahyar adındaki ve (Aksarayı tezkiresi) adile meşhur selçuknameden .

KISIM 3

HUDAVEND HATUNUN GENÇLİĞİ :

Hudavendin çocukluğu, gençliği ve kiminle evlendiği çocukları hakkında tetkik ettiğimiz eserlerde kat'i bir malumata rast gelemedik . Esasen Selçuk tarihinin son zamanları pek karışıktır . Bir taraftan yer yer istiklâl sevdasına düşen Anadolu beğliklerinin gürültüsü, İlhani Valilerinin zulumları, Selçuk hükümetinin bozuk şirazesinden Hudavende ait tarihi malumat çıkarmak çok güç bir iş oldu .

Mehazlerimizde Rüknettin Kılıç Aslan .4. ün kızı olarak iki hatuna rast geliyoruz . Bunların birisi (Selçuk, selçukî ve salçuk) hatun diğeri de Hudavendimizdir .

Şurası şayanı kayıtdır ki selçuk hatunu yazan kitaplarda (1) Hudavendin adı geçmiyor . Hudavendin adı geçen kitaplarda (2) ise Selçuk hatun yoktur .

Selçukî hatundan bahs eden kitaplar

(1) Rızanur tarihi selçukîler bölümü .
Sivas şehri : sahife 121, 126
Sahib Ata ve oğulları . sahife 17
Amasya tarihi cilt 2

(2) Düveli islamiye, Ahmet bini kadî hoteni tarihleri
Evkaf kayıtları, Niğde kılavuzu .
Kayseri - Niğde : müsyü A. Gabriyel

hükümdar pervane denâibi saltanet oldu . (**)

Hudavendin babsı ve dedesine ait vukuat hulâsası bundan ibarettir.

(**) Ravzetül ebrar bu vakayı şöylece kaydeder :

«Rüknettin Kılıç Aslanı veziri muinüttin pervanın ilkasile konyada mütemekkin ümerayı -tatar sergermi- badei şehadet idüp surta 3 yaşında oğlu Gıyasettin keyhüsrevi pederi makamına iclâs hakikatte hil'ati saltanatı pervaneyle ilbas ettiler . fi sene 666» sahife 271

Rüknettin Kılıç aslan .4. ün Selçukî hatun adında güzel bir kızı olduğu (3) Bu güzel kız ; kardeşi keyhüsrev .3. ün hükümdarlığı zamanında ve 665 H. 1266 .M. tarihinde İlhani hükümdarı Abakaanın oğlu Argun hana nikâh idilediği ve Selçuk ümerasından kemalettin Ahmedin cihaz tertibine memur olduğu yazılıdır .(4) Selçuk hatunun gelin alayı ile pervane süleyman ve sahib Ata Tibrize gitmişlerdi. Bu günlerde pervane ile araları açılmış olan Niğde beyi Hatır oğlu Şerafettin Mesud meydana boş buldu . ve müslüman bir kızın gayri müslim bir hükümdara verilmesini de bahane ederek isyan etti . Niğdeden hareket ederek Kayseriye yürüdü . Orada bulunan keyhüsrev .3. i ümerasile birlikte esir etti . Niğdeye getirdi . Niğdeyi paytaht yaptı ki : Bu tetkikat (Niğde tarihi) nin umumî seyrinde uzun uzadıye yazılacaktır .

Hudavend hatunun işte bu Selçuk hatun olduğu Sivas şehrinde yazılı ise de hudavendin ölümünü türbenin yapıldığı 712 . H. yılı olarak göstermek gibi bir yanlışlığa düşülmüş olduğundan bu kaydın da pek esaslı bir inceleme mahsulü olmadığı hatıra geliyordu .

Nihayet bu müşkülü Tokattaki Halef gazi zaviye ve (darül'ilm)i nin kitabesi hal etmektedir .

(3) Keyhüsrev .3. ün hemşiresi «Selçukî hatun Hüsn melahatta esiyei saniye olduğundan padişah zadei cihan Argun han için nikâh olunarak alınması matlup ilhani olmagla » Hayrullah efendi tarihi cilt 1 Sahife 107

(4) Rüknettin Kılıç Aslanın kerimelerinden birisini İlhan hükümdarı oğluna istedi . Ve Sultan Gıyasettin keyhüsrev ile ümerası bu teklifi kabul ederek cihaz tertibini Kemalettin ibnurrahaye havale ettiler . ve itimamını müteakip pervane sahib , naip mehdi melke ile hizmeti ilhana vararak Arusu namusu name ile teslim eylediler . [İbni bibiden : kitabeler sahife 12]

Kitabede isim ve sıfat birlikte yazılmıştır . Kitabenin Hudavende ait kısmı şudur .

...وفى أيام درلته ملكة المعظمه حميدة الخواقين
عظمة الدنيا والدين ساجوقى خواند خاتون بنت
قلنج ارسلان ايدالله دولتها...

Bu (darül'ilm)i Selçukî huvandin adamlarından (Halef Gazi bini Süleyman) 691 H. tarihinde yaptırmıştır . Bu suretle kılıç Aslan .4. in kızı Hudavendin asıl adı selçukî, sıfatlarının da huvand (5) ve Hudavend olduğu meydana çıkmış oluyor .

Düveli islâmiye tarihi Hudavendi; türbesinin ihtişamı ve bediai mimariyeden olduğu münasebetile kayıt etmek ve ölümünü doğru olarak 732 H. yılı olduğunu göstermekten başka bir şey ilâve etmemiştir .

Hudavend Hatunun Hükümdarlığı hakkındaki Vesikalara gelince :

Hudavend hatun hakkında Ahmet bini kadî hoteni tarihindeki şu bend cidden kayda şayandır .

«Selçuk sultanlarının erkeklerine ait malûmatı tamamladıktan sonra bu fasla tetümme olarak Selçuk kadınlarının medarı iftiharî ve elçuk Sultanlarının bakiyesi büyük hükümdar seyyide mutahhere merhume ve mağfure hayrî hasenat sahibi Selçuk oğullarının baş tacı kevher neseb Hudavend hatun ki Alâattin keykubadın oğlu Gıyasettin keyhüsrevin oğlu sultan

(5) Huvand, ve hond kelimeleri fariside Sahip, Malik, Hudavend efendi manasınadır . Burhan kati sahife Hudavend : sahip, malik, Padişah demektir . Lehçesi osmanî sahife 1102

Hudavend, Hünkâr, Hatun kelimelerinin türkce oldukları ve mastarları ile iştikakları yazılmıştır . Amasya tarih cilt 2 sahife 497

sait şehit Rüknettin kılıç Aslanın kızıdır . Tanrı kabrini nurlandırın . Tarih vefatı 732 senesi recep ayının ilk günlerinden pazar-tesidir . Kabri bu kitabın yazıldığı Niğde şehridedir . » (*)

Mezar taşındaki (Melike) tabiri de Hudavendin hükümdar olduğunu gösteriyor . Bununla beraber Hudavend hatunun hükümdar olduğuna dair en kuvvetli

(*)İstanbul Fatih Kütüphanesi 4915 numarada kayıtlı Ahmet bini kadî Hotenin El Veledüşşefik adındaki - Farisi yazma - tarihinin 303-üncü sahifesinden hülâseten alınmıştır .

Müellif Ahmet bini kadî Hoteni aslan Niğdeli olduğunu ilk tahsilini Niğdenin mel'gobi (şimdiki Derinkuyu) nahiyesinde (Mevlâna Kemalettin muarref Nikidevi) den aldığını, gençliğinde Niğdede ikamet eden Nasırul mîlle veddin şirazi' den istifade ettiğini ; Niğdede kadılık yaptığını, büyük babasının Niğde subaşı Zeynettin emirhaç ile Niğdede şehit olduklarını; pederinin kabri de Niğdede bulunduğu için Niğdede ikameti ihtiyar ettiğini kitabın 234, 236, 269, 297, 478 inci sahifelerinde bil münasebe zikr ettikten sonra kitabının sonunda «Bu kitabın te'lifinden mahrusi Niğdede vaki (Nizamettin Ahmet bini Ali) nin zaviyesi sofasında 733 senesi zilhiccesinin 13 ncü günü fariğ oldum » . diyor . sahife 596

Müellif Niğdeyi şöyle anlatıyor : «mahrusai darülpahlavaniye ve memaliki rumun medarı cihazı ve iki taraftan Aksaray ve ereğli ile hem hudut ve bu kitabın mahalli telifi olan Niğde . sahife 293 »

Bu kitabı bana Amasya tarihi müellifi saygı değer ustad Hüsamettin yasar 1936 tarihli mektubunda tanıtmıştı . Kendilerine ve tercümelerile istifademi temin buyuran emekli öğretmen ve Niğdenin kıymetli şairi Hakkı eroğluna teşekkür ederim .

Not : Sivasta Hükümet kurmuş olan kadî Burhanettin Ahmedin zamanına ait vukuatı yazdığını bezm ü rezm adlı farisi kitabında Kadî Burhanettin dedesi Mehmedin kadî Hoteni diye meşhur olan bir zate damat olduğu yazılıdır . sahife 44

vesikalardan biriside beyler beyi türbesinin kitabesidir . Bu türbe Hudavend türbesinin yanındaki ikinci türbe idi . Bundan sekiz yıl evvel maal'esef yıkılmış ve kimsede sesini çıkarmamıştır . Muhterem üstad Ahmedî Tevhid bir mektubunda türbenin yıkıldığına müteessir olduğunu yazarak kitabesinin bir günlerinişti . Bu kitabe aynen şudur :

الله المعبود والمصطفى محمود هيثمًا بمنزل الآخرة
في أيام دولته الملكة العظمة خلد دولتها عبدها المحتاج
إلى رحمته ربه بكر بكى بن عبد الله الملكى فى منصب
شعبان خمس وعشرين وسبع مائة (1)

Türkcesi : « Melikenin abdi tanrının rahmetine muhtaç olan Abdullah elmelekî oğlu beyler beyi « Melikeî muazzama » nin devletli günlerinde ki: tanrı onun devletini ebedî kılsın . 725 senesi şaban ayının nisfında ahiret evini hazırladı . » demektir .

Bu kitabeye nazaran Hudavend 725 H. 1325 M. yılında hükümdardır .

Kayde değer bir cihet de şudur . Tokatda Mes'ud b'ni keykâvüs yani Hudavendin amucası oğlunun hükümdarlık zamanına aid kitabelerde hükümdar ile birlikte ve yüksek sıfatlarla ve (Melikeî muazzama) kaydile (Selçuki Huvand) de yazılmışdır ki : yeknazarda Hudavend ile Mesudun saltanat ortakları yahut karı koca bulundukları zan olunuyor . Fakat Hudavendin Arğun hana gelin gittiği bindikten sonra Niğdenin ve bu meyanda Tokadın Hudavende tahsis edilmiş olduğu kanaati hasıl olmaktadır . (2)

(1) Bay Halil Etemin Niğde kılavuzu adı ile yazdığı 21 sahifelik kitabında bu tarihi 750 olarak göstermiştir . Biz bay Ahmet Tevhidin kopya ettiği aslını kabul ettik Müsyü Gabriyel de 725 olarak oknuştur .

(2) Bu tarihlerde Argun han vefat etmiş bulunduğuna göre Hudavendi Argunun kardeşi (keyhatu) hanın almış olduğunu Kitabeler ihtimalle kaydetmektedir . Kitabeler İ.H. Uzunçarşılıoğlu . Sahife 13

İşte şu vesikalara nazaran Hudavendin hükümdarlığını yahut hükümdar kuvvetinde bir kadın olduğunu kabul ettikten sonra hükümet hudutlarını ve hükümdarlığı zamanını araştıralım .

Bu tarihlerde Anadolu ilhanların sömürgesi olduğunu yukarıda görmüştük . Müstevlilerin tagallübü günden güne arttı . Ve ellerinde oyuncak ettikleri selçuk hükümetine 708 .H. 1308 .M. yılında nihayet verdiler . Anadolu umumî Valilerle idare ediyordu Türbenin yapıldığı 712 H. yıllarında Anadolu beylikleri odukça kuvvet bulmuş ve adeta ilhanlılara kafa tutar olmuşlardı . Hatta bu tarihlerde karaman oğulları konyayı bile zabtetmişti . Fakat İlhanî hükümdarlarından Mehmet hüdabende zamanında veziri emir çoban 714 .H. 1314 .M. senesinde kuvvetli bir ordu ile bunları basdırmaya muvaffak oldu . Ve Timurtaş Anadolu hükümdarlığına kaymakam bıraktı . Timurtaş 722 .H. 1322 .M. yılında istiklâlini ilân etti . Ve babasile harbe tutuşarak mağlup oldu . Af edildi . Nihayet babasının idamı üzerine 727 - 1327 senesi sonlarına doğru Mısra kaçtı .

Kıymetli Tarihçilerimizden Mükremin Halil beyin Parisen istinah etmiş olduğu selçuknamede ise Timurtaşın Anadolu saltanat kurmak sevdasına düştüğü ve Anadolu kendisine muhalif olan ümerayı öldürdüğü sırada Sivastaki Ertena ile Niğdede icarayı hükümet eden Sungur ağanın 727 .H. de karaman oğluna iltica ettikleri yazılıdır . (3)

İşte hüdavendin hükümdar olduğu kitabe ve vesikalardan anlaşılan bu seneler de Anadolu hakim olan şahsiyetler bunlardır .

(3) Sungur agayı ve Niğdedeki camiini tetkik ve neş etmiştik . Akpınar sayı 4 ve 5 .

Bu tarihi malumatla kitabelerde ki hakikatın şu şekilde te'lif edilebileceğini zannederim :

Bu tarihlerde Selçukilerden ikinci Mesudun oğlu Gazi çelebi Sinopta 722 .H. yıllarına kadar hükümet sürmüştür . Hudavend hatun da bu tarihlerde Niğde ve civarında ya müstekilen yahut ilhanilerin emri altında hükümdarlık yapmış olması tarihi ihtimallerdendir . veyahut ecdadının ve kardaşlarının hatırasına hürmeten Tokat ve Niğde ile civarı Hudavende dirlik olarak verilmiş olabilir .

Bu kısmı hülâsa edersek hüdavendin daha evvelini bilmediğimize göre türbenin inşa tarihi olan 712 .H. 1312 .M. yılından 726-27 - 1326-27 yıllarına kadar Niğde ve civarında her ne şekilde olursa olsun hüküm sürdüğü meydana çıkar .

Niğde Evkaf kayıtlarında Hudavend türbesinin zaviyedarlık ve cüz'ü hanlık ciheti için beratlar, muhasebe defterlerin de Niğdenin Azadala = Azadlı, Finas, Deneği = Yeşil burç köyleri bir çok tarlalar ve dükânlar icarından varidatı görülmekte; ve bu gelirlerin Salih, Ahmet Raşit Fahrettin gibi mütevellilere ve bir kaç nefer evlâdı vakıf hissesi olarak sarf edildiği bilhassa 1280 - 1281 hicri tarihli defterlerde rast gelinmektedir . Nevşehirli İbrahim paşanın vakfiyesinde ise Borun (Ayagözme) köyü Hudavend vakfı iken ciheti vakfı gaip olmuş bulunduğu kendi vakıflarına katıldığı yazılıdır .

Türbenin etrafında bu günkü SırAli mahallesinden Sarı hana, ve Sarı handan Kaya başı ve Tepeviran mahalleleri aralarında kalan düz geniş sahanın İmaret tarlası

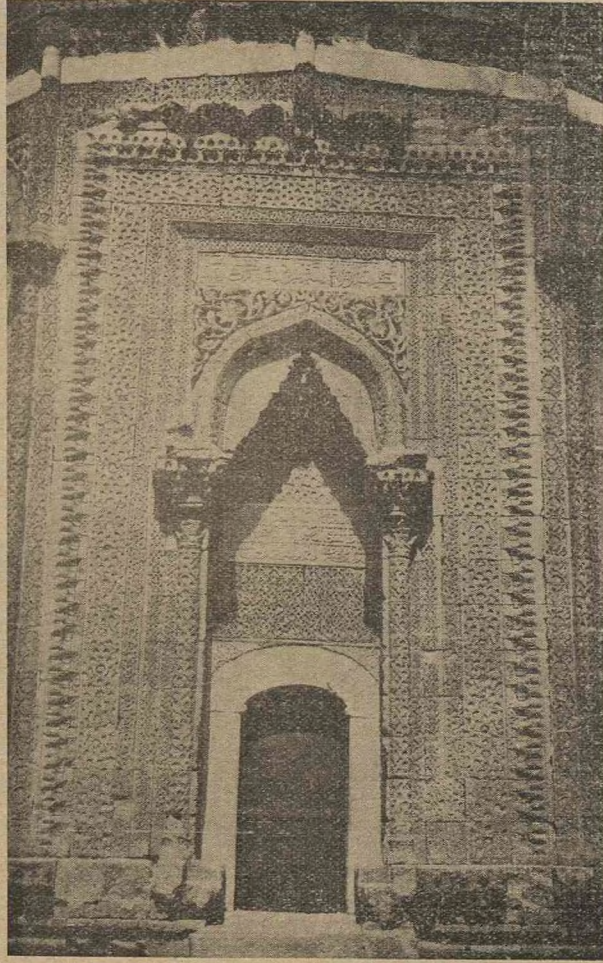
ve türbenin hutiresi büyük mezarlık olduğu ve imarette her gün fukaraların doyurulduğu tevatiren söylendiğine göre Hudavend türbesinin bir vakfiyesi ve bir çok evkaf olduğu muhakkaktır . Bu hususlar da malûmatı olan tarih severlerden Hudavend Hatun hakkında bize bilgi ve vesika vermelerini rica ederiz .

Niğde : Zeki oral

Mehazler :

- Muhtasar tarihi düvel sahife .451
- Sivas şehri : sahife 121 ve 126
- Sahib Ata ve eserleri : sahife 17
- Konya dergileri :
- Düvelî islâmiye sahife 213
- İbni Bibi tercümesi
- Muhtasar selçukname
- Aksarayî tezkiresi
- Ravzatül'ebbar
- Sahifül'ahbar . cilt 2
- Ahmet bini kadî hoteni tarihi
- BezmüRezm
- Adana Maarif mecmuası sayı 1.
- Kitabeler İ.H. Uzunçarşılı oğlu
- Osmanlı tarihleri
- Ustad Ahmet Tevhidin mektupları
- Evkaf kayıtları, mahalli tetkikler .
- Ve yazı da adı geçen eserler .

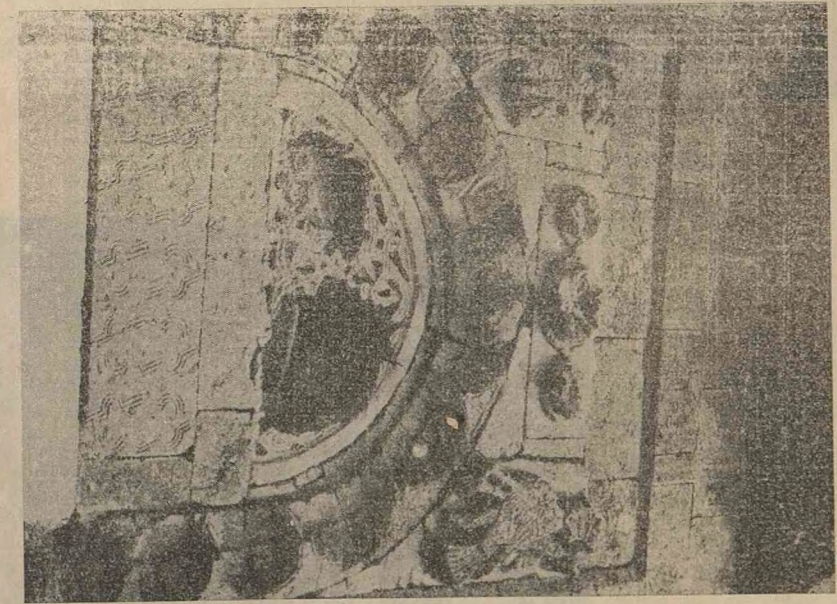

Resim : 2 Türbenin Kapısı

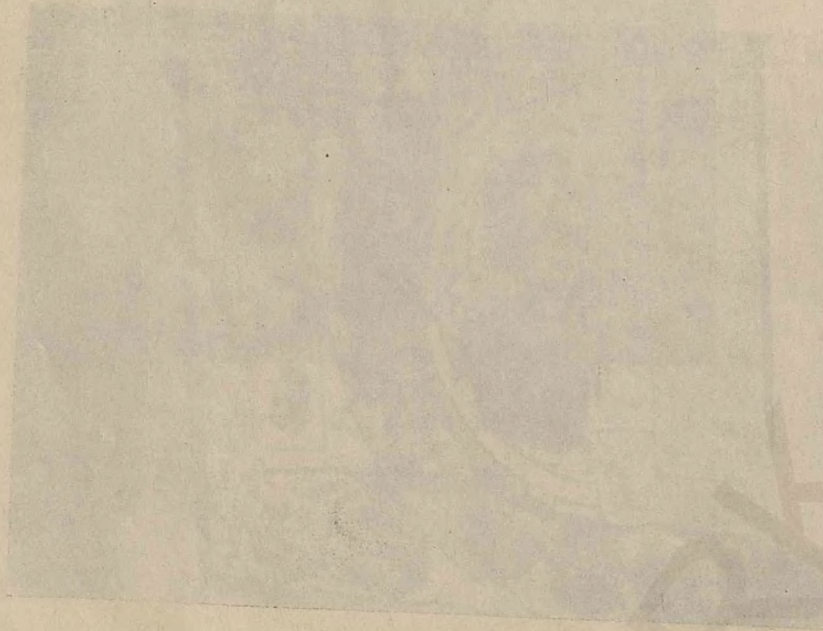
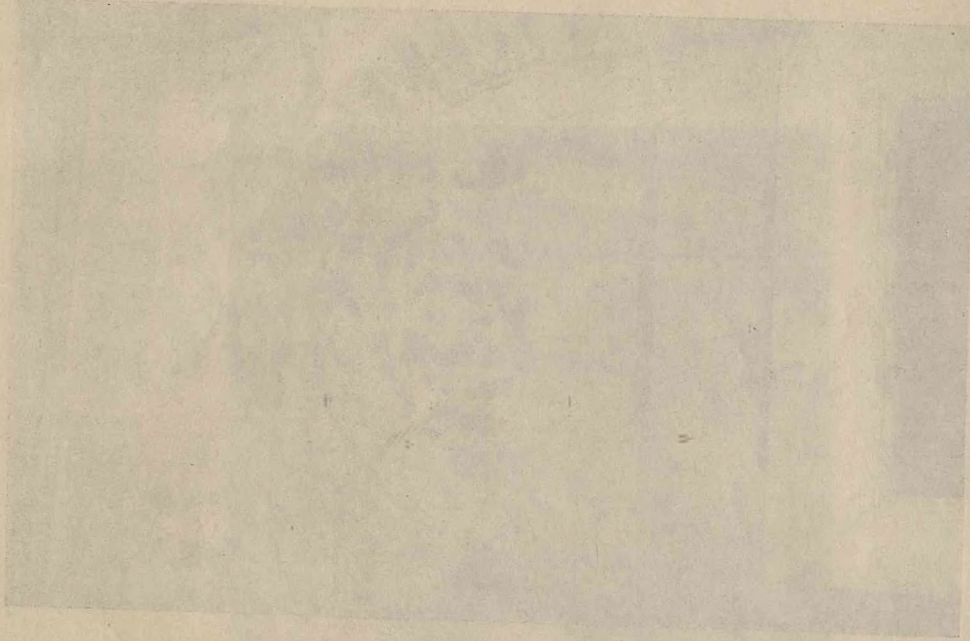

Resim : 4

Hıdavendî türbesinin şarkı cennubî ve şimal pençereleri

Resim 3

Resim 3
Hudavend türbesinin cenubi ve şarkî pençresindeki kuş hegke'leri

Resim : 5

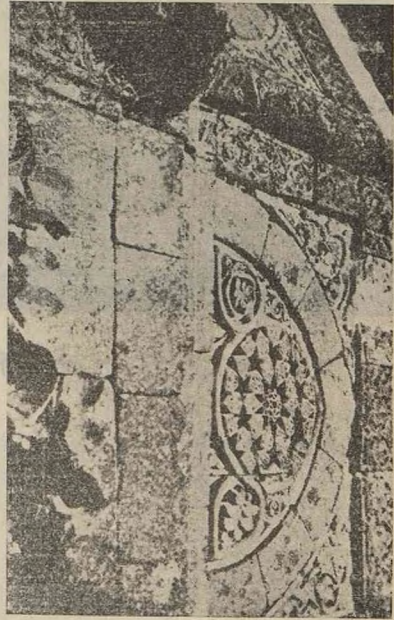
*Hudavend türbesinin cenubu şarkî
pençresindeki kuş hegke'leri*

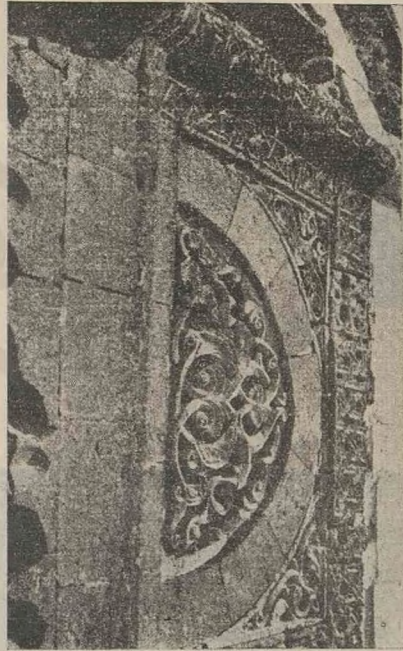
Resim : 6

Resim : 6

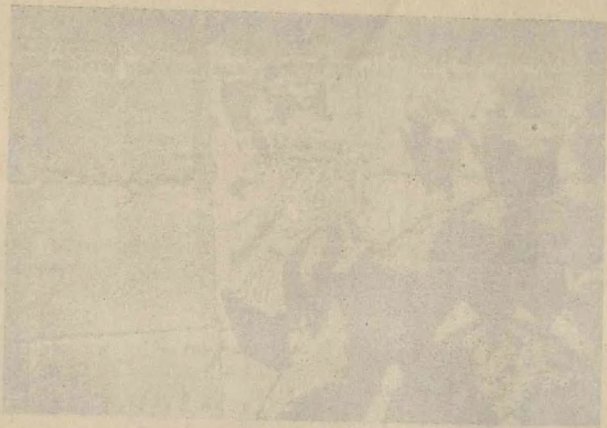
Resim : 8

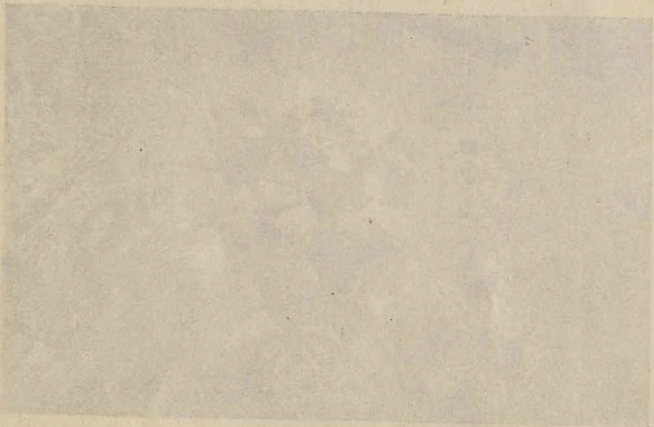
Resim : 9

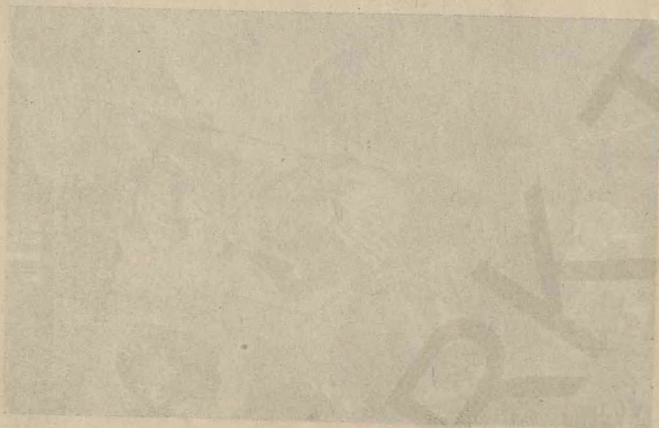
Resim : 7
Türbenin cennubi garhi penceresi
Kurt ve Arslan heykelleri

Resim : 5
Hindusand türbesinin cennubi garhi
penceresindeki kış heykelleri

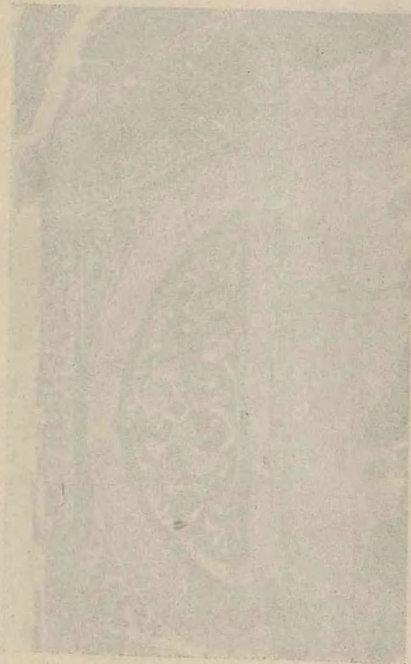
Resim : 6

Resim : 6

Resim : 8

Resim : 9

Resim : 7

Yazıtların bulunduğu duvarın
kuzey tarafı, 1934 yılında
çizen Prof. Dr. H. N. Sönmez

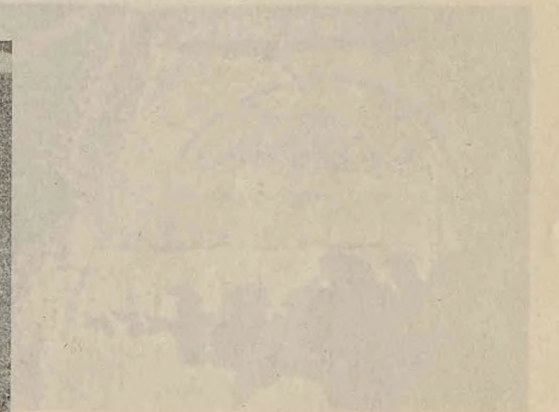
Resim : 14

Resim : 10

Resim : 11

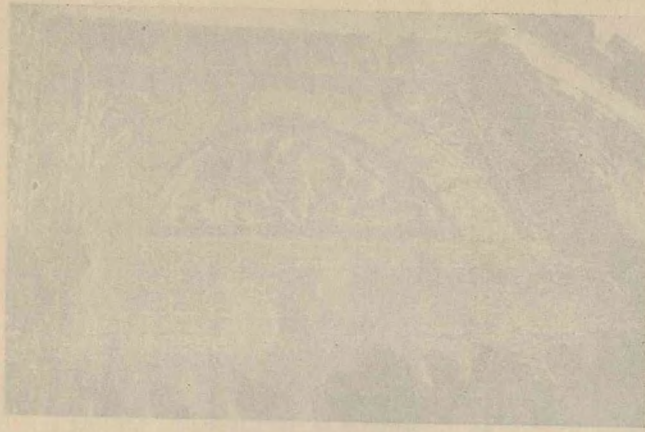
Resim : 15

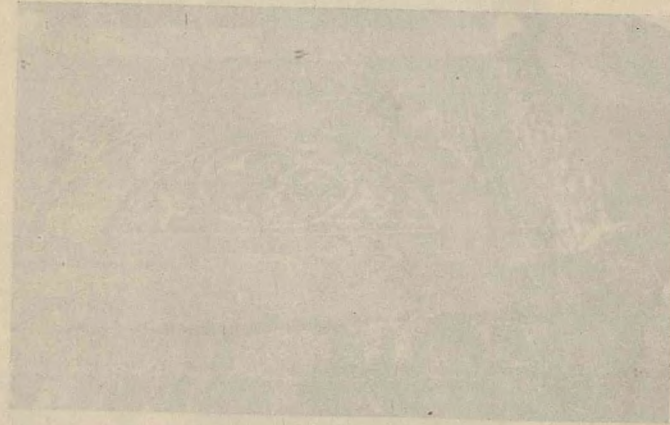
Resim : 16

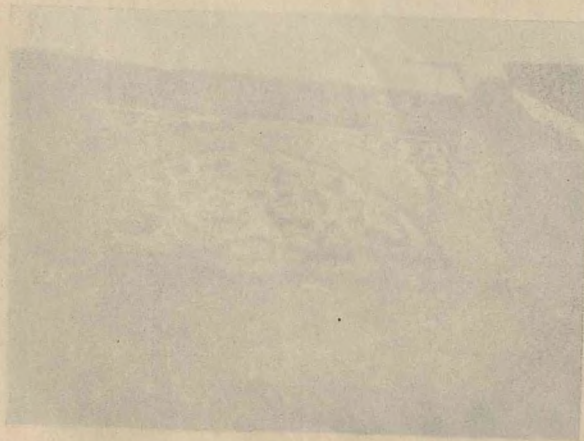
Resim : 12

Resim : 10

Resim : 11

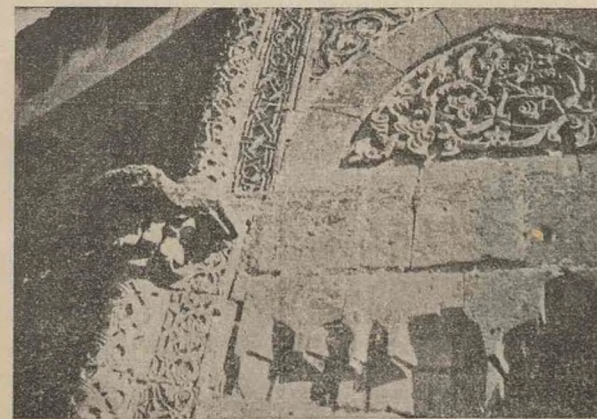
Resim : 12

Resim : 14

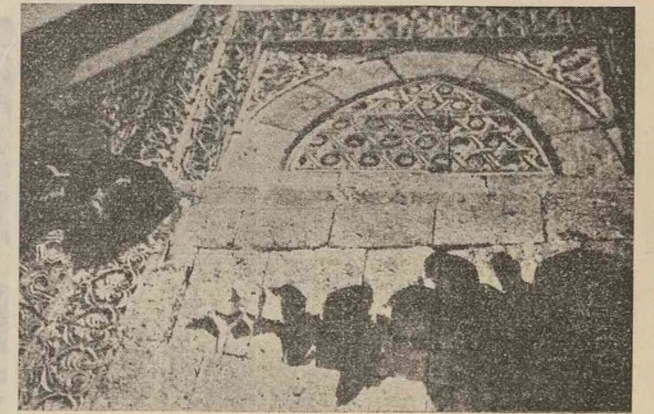

Resim : 18

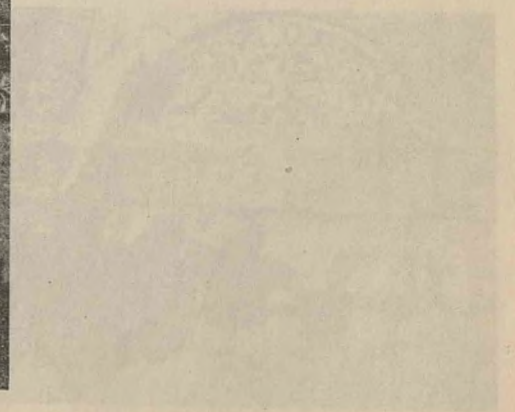

Resim : 16

Resim : 17

Resim : 15

Resim : 19

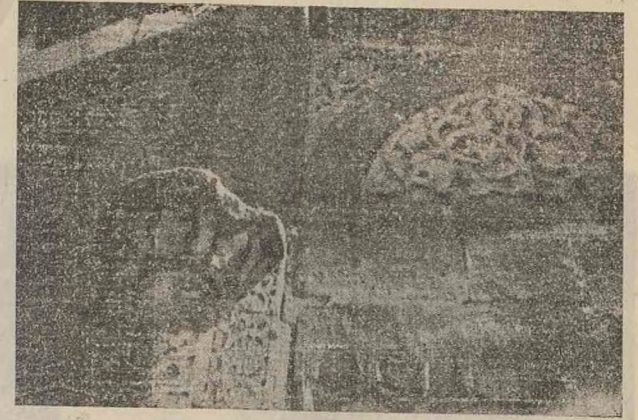
Resim : 14

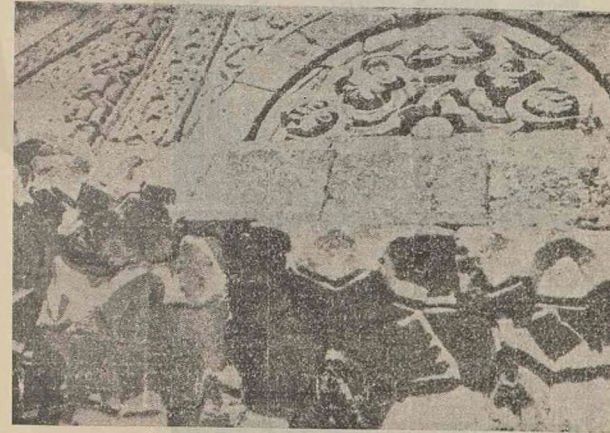
Resim : 15

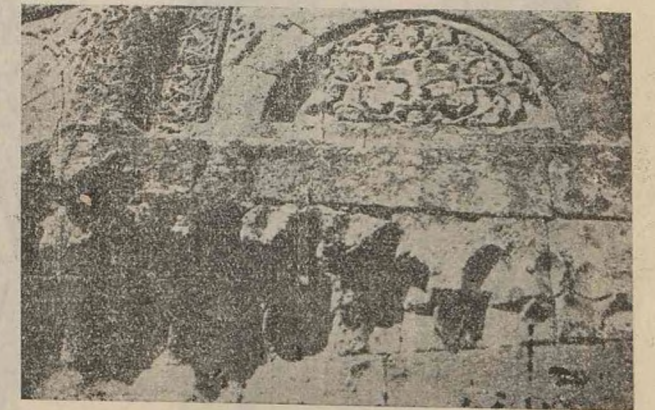
Resim : 16

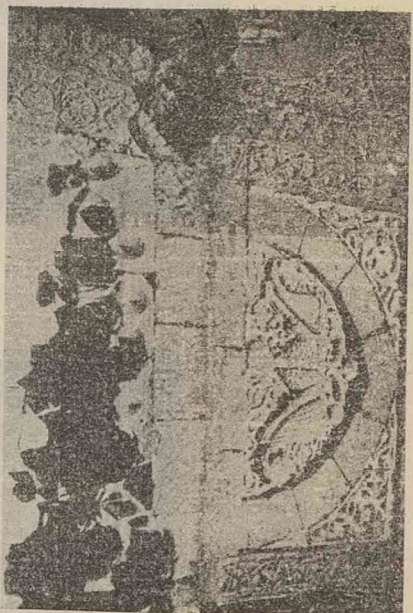
Resim : 17

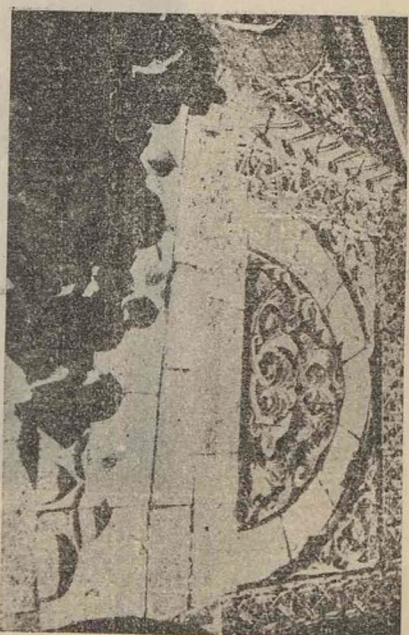
Resim : 18

Resim : 19

Resim : 21

Resim : 19

Resim : 22

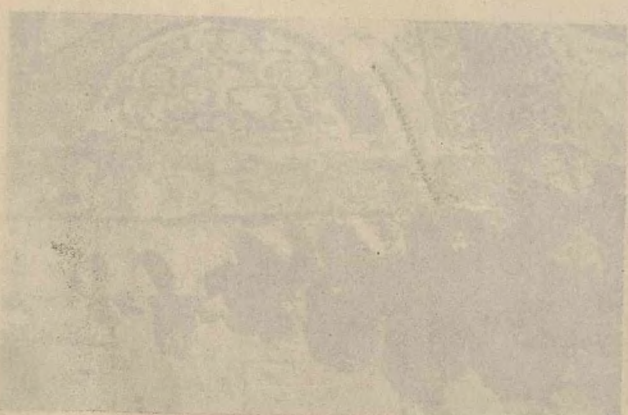
Resim : 20

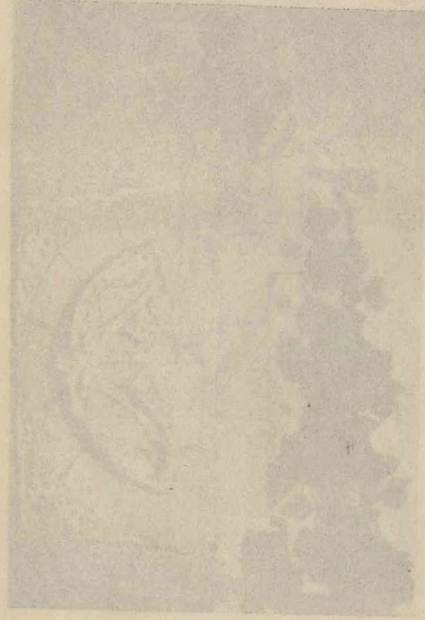
Resim : 17

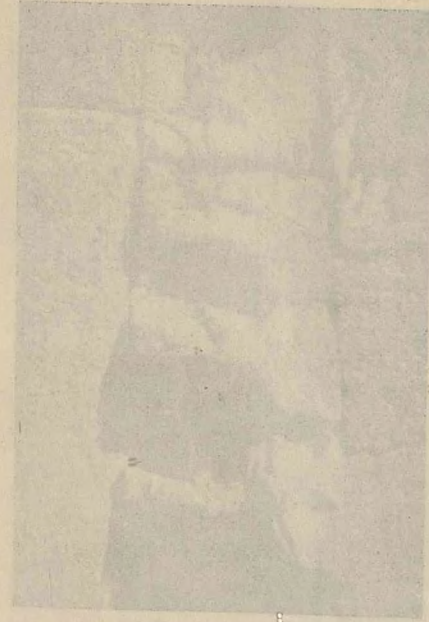
Resim : 18

Resim : 19

Resim : 21

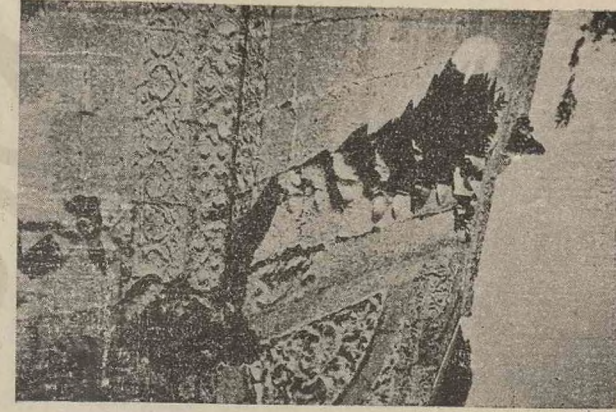
Resim : 22

Resim : 19

Resim : 20

Resim : 23

Resim : 24